

Akademický rok 2021/2022

Diplomová práce – posudek vedoucího

Jméno a příjmení studenta: Jakub Polách

Název práce: Memetologie

Slovní hodnocení:

O tématech souvisejících s kontextem diplomové práce i příslušných teoriích jsme vedli s diplomantem dlouhodobější debatu v rámci výuky teoretických předmětů. Možnost přispět jako vedoucí k jeho závěrečnému projektu jsem proto uvítal jako intelektuální obohacení. Uskutečnili jsme pár ústních konzultací, větší část spolupráce se ale vzhledem k povaze diplomky odehrávala formou komentování a úprav textového souboru. Je ovšem nutno říct, že Jakub Polách za mnou přišel s už velmi dobře promyšleným tématem a podobou výstupu. Samostatně si rovněž stanovil seznam použitých zdrojů, přičemž prokázal jak dobrou schopnost reflektovat aktuální debatu točící se kolem jeho praktických aktivit grafického designera a tvůrce memů, tak i vynikající orientaci v současné kritické teorii. Rovněž strukturu textových výstupů si koncipoval samostatně, má reflexe se omezila spíše na formální aspekty a drobné nejasnosti. Své záměry mi Polách při našich setkáních jasně a srozumitelně zprostředkoval, rychle a adekvátně reagoval na kritické impulsy. Komunikace tedy byla nejen bezproblémová, ale především podnětná a obohacující.

Diplomová práce představuje kolekci textů (delší autorská studie a přeložené eseje) zveřejněnou v podobě tištěné publikace a audia na platformě Glossy Research. Ústředním tématem, kolem něž se tyto texty točí, je vysoce aktuální problematika internetových memů a jejich politické funkce. Diplomant si klade otázku, proč se současné levici nepodařilo vytěžit mobilizační potenciál memů ve stejné míře, jako konzervativním silám, a zkoumá možnosti přesměrování memetických strategií na progresivní politická témata.

Ústředním útvarem diplomové práce je zmiňovaná autorská studie s názvem *Memetologie* a podtitulem *Kultura radikálních chanů a možnosti digitální mobilizace levice*. Polách zde podává komplexní úvod do fenoménu internetových memů a role, kterou mohou hrát ve společenském konfliktu. Nejprve uvádí diplomovou práci do kontextu vlastních aktivit na průsečíku grafického designu (v širokém, aktivistickém a interdisciplinárním pojetí, které charakterizuje ateliér AGDX) a tvorby memů na sociálních sítích. Následuje obecný úvod do problematiky memů zahrnující historii pojmu i pracovní definici. Do politických souvislostí se tato problematika přenáší v kapitole věnované praktikám využití memů na necenzurovaných internetových fórech 4chan nebo 8chan. Ty sehrály klíčovou úlohu při formování hnutí alt-right, jež mělo zásadní podíl na volebním úspěchu Donalda Trumpa a související legitimizaci krajně konzervativních sil v (nejen) americké společnosti. V centru analýzy vztahu vizuálního materiálu kolujícího na sítích a politického obsahu se nachází

reflexe jedné z typických postaviček, jež různé memy recyklují – tzv. Wojaka. Primitivní kresba obličeje vytvořená v programu Malování je přejímána různými uživateli, kteří jí dodávají často velmi protichůdné obsahy. Na rozdíl od další známé postavičky, žabáka Pepeho, který je v digitálně kultuře poměrně úzce spojen s hnutími propagujícími nadřazenost bílé rasy, Wojak nezískal jednoznačnou politickou příslušnost, ale naopak se stal jakousi promítací plochou pro různé identity a jejich strasti nacházející výraz v dnešních kulturních válkách. Převažují ale motivy vyjadřující jakési ironické seabemrškačství generace, jež vyrostla do světa bez perspektiv. Právě ironii a její roli ve veřejné debatě jsou pak věnovány další pasáže, kde Polách demonstruje, jakým způsobem bytostně citační, a tím pádem ironický charakter memů umožnil vstup hate-speech do mainstreamové debaty: otevřený rasismus, sexismus či homofobie získávají veřejnou platformu díky tomu, že jsou kamuflovány jako nadsázka. Autor zde nezůstává pouze u popisu aktuálních příkladů, ale uvádí i historickou genealogii tohoto propagandistického postupu. Do současnosti se pak vracíme v kapitolách, které odkrývají hrozné pozadí zdánlivě nezávazné a hravé memetické aktivity v podobě provázanosti některých digitálních subkultur s odstrašujícími sociálními fenomény jako jsou masové vraždy a další projevy rasismu či mizogynie. S oporou v četbě postmarxisticky orientovaných myslitelů (klíčovou roli zde hraje Franco „Bifo“ Berardi) autor nabízí interpretaci širšího historického a sociálního kontextu nástupu digitálních informačních a komunikačních platforem. Prohlubující se automatizace je spojena s neoliberálním obratem v politice na konci minulého století, kdy fragmentace společnosti vedla k nahrazení univerzálního horizontu politického boje partikularistickými politikami identit. Úvahy o možnosti inovativního a kritického grafického designu, který by nebyl pouze zkrášlováním stávajícího společenského uspořádání, ale vzal na sebe zásadnější zodpovědnost za společenskou transformaci, vedou na závěr k návrhu inspirovat se memetickými praktikami alt-right a vybudovat proti nim kontrahegemonii levicové digitální kultury. Tento návrh ale, zdá se, naráží na hlubší problém: je možné oddělit prostředí sociálních sítí, pro které se memy vytvářejí a kde se šíří, od kontextu kulturních válek a politiky identit? Nabízí nám tyto platformy možnost překročení partikulárních příslušností a formulování univerzálních politických požadavků mířících na základní pilíře systému?

Text, jehož obsah jsem se pokusil stručně shrnout, považuji za vynikající příspěvek k debatě o politických aspektech digitální kultury. Nejsou to ale jen „skripta“, jež vyčerpávajícím, erudovaným a srozumitelným způsobem prezentují významný výsek dnešní mediální sféry, ale také polemický materiál, jenž formuluje jak kritické postřehy, tak i vizi změny. Jako takový je možné tento text rozvíjet a šířit v řadě formátů (odborný článek v oboru vizuálních či mediálních studií, populární knižní publikace, série článků pro levicově zaměřená kritická média jako A2larm nebo Kapitál). O čem ale stále nejsem přesvědčen, je relevance tohoto výstupu jako diplomové práce v oboru grafický design na Fakultě výtvarných umění. Diplomant provedl zevrubný výzkum a vytvořil textový výstup, kterému takřka není co vytknout a který by pravděpodobně plně obstál jako diplomová práce v řadě společenskovědných oborů. Zvolené prezentační rámce (audionahrávka, publikace sborníku společně s dalšími, přeloženými texty), lze ale těžko obhájit jinak

než jako vynucenou snahu jakžtakž kontextualizovat tento výstup v rámci oboru, jehož studium má tato práce uzavírat. Možná by celek vyzněl přesvědčivěji, kdyby jako nedílná součást diplomky byla prezentována i Poláchova memetická produkce, pak bychom ale čelili problematickému přesunu virálního materiálu na pole akademické instituce. Věřím, že tyto problémy s oborovým/institucionálním zařazením se diplomantovi podaří úspěšně vyřešit na doktorském stupni studia. Formátem, ke kterému má tato diplomová práce nejbliž, je totiž podle mého soudu umělecký výzkum.

Otázky k rozpravě:

Je možné vymanit digitální memetické praktiky ze schémat (ať už levicové či pravicové) politiky identit a zapojit je do konstituce univerzalistického politického subjektu?

V čem vám ve vašem výzkumu a vypracovávání textového výstupu dopomohlo studium grafického designu na Fakultě výtvarných umění?

Závěrečné hodnocení:

Práci doporučuji k obhajobě.

Návrh klasifikace:

B

Posudek vypracoval(a):

Doc. Mgr. Václav Magid

Datum:

9. 5. 20222